

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розкрито сутність понять “самостійна робота студентів” та “інформаційні технології”. Визначено педагогічні умови, що забезпечують ефективну організацію самостійної роботи студентів гуманітарних спеціальностей на основі використання інформаційних технологій.

Ключові слова: самостійна робота, студент, гуманітарна спеціальність, інформаційні технології, педагогічні умови.

У сучасних документах, що регламентують здійснення освітнього процесу у вищій школі (Закони України “Про вищу освіту” й “Про освіту”, Національна доктрина розвитку освіти в Україні тощо), наголошено на необхідності оволодіння студентами знаннями й уміннями здійснення самостійної роботи, в тому числі й за допомогою використання сучасних інформаційних технологій. Причому якщо спочатку ці технології більше застосували у навчанні студентів природничо-математичних спеціальностей, то сьогодні значно зросла необхідність їх використання майбутніми фахівцями гуманітарного профілю.

Як з’ясовано, науковцями досліджено різні аспекти організації самостійної роботи суб’єктів навчання, в тому числі студентів вищих навчальних закладів. Так, А. Андрєєв, І. Ганченко, Є. Полат, Г. Сериков визначили суть і роль самоосвіти в інформаційному суспільстві; Н. Бібік, В. Буряк, Л. Виготський, І. Лернер, О. Малихін, Н. Тализіна розкрили взаємозв’язок понять “самостійна робота”, “самостійна пізнавальна діяльність”, “самостійність”, виокремили різні підходи до організації самостійної роботи учнівської та студентської молоді; В. Лаптев, М. Мартиненко, В. Моторіна, К. Пашивкіна, Є. Полат, В. Смирнов та інші вчені довели важливість поєднання в освітньому процесі традиційних і сучасних методів навчання, охарактеризували основні шляхи розвитку самостійності студентів на основі інформаційних технологій. Незважаючи на вагомий внесок науковців у вивчення різних питань організації самостійної роботи студентів, отримані під час проведення пілотажного дослідження дані про стан цієї роботи засвідчили необхідність продовження наукового пошуку в цьому напрямі. Зокрема, існує потреба щодо підвищення якості самостійної роботи студентів гуманітарних спеціальностей.

Мета статті – визначити педагогічні умови організації самостійної роботи студентів гуманітарних спеціальностей на основі використання інформаційних технологій.

У науковій літературі поняття “самостійна робота” вживають у різних значеннях, зокрема як: один із видів навчальної діяльності (А. Бурдін, Л. Деркач, Г. Романова та ін.); прийом навчання (П. Гальперін, В. Ягупов); пізнавальна діяльність (В. Буринський, М. Данилов, Р. Нізамов); метод навчання (Ю. Бабанський, В. Бондаревський, І. Унт); організаційна форма навчання (Н. Ванжа, Г. Гаврилова, О. Ковальова та ін.); спосіб самоосвіти (В. Буряк, Ю. Палкін, Н. Сидорчук); засіб засвоєння знань, набуття практичних умінь (Т. Поротнікова, Г. Костюк, Н. Сидорчук); засіб організації пізнання (Н. Дідусь, О. Леонтєв, Г. Сеїтова та ін.) [4]. На основі врахування різних точок зору науковців у руслі дослідження під самостійною роботою студентів розуміють-

ся вид їхньої навчальної діяльності, що виконується ними самостійно та спрямовується на виконання поставлених освітніх завдань.

У попередніх авторських публікаціях доведено, що підвищити ефективність цієї роботи можна за допомогою сучасних інформаційно-комунікативних технологій. У свою чергу, зазначимо, що під сучасними інформаційними технологіями вчені розуміють: сукупність інноваційних методів, засобів і прийомів, що використовуються для добору, опрацювання, зберігання, подання, передавання різноманітних даних і матеріалів, необхідних для підвищення ефективності різних видів діяльності [6, с. 29]; систему методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, обробки, зберігання, розподілу, відображення і використання інформації [2].

У руслі обраної проблеми важливим завданням є визначення педагогічних умов, що забезпечують ефективну організацію самостійної роботи студентів гуманітарних спеціальностей на основі використання інформаційних технологій. Зокрема, під час проведення дослідження з'ясовано, що першою з цих умов має бути така: *забезпечення комплексного оволодіння студентами знань та вмінь, необхідних для здійснення самостійної роботи із застосуванням цих технологій*. Адже в протилежному випадку використовувати ці технології молода людина результативно не зможе.

Зокрема, Г. Федосєєва відзначає, що для здійснення навчальної діяльності, в тому числі самостійного характеру, молода людина має засвоїти насамперед загальнонавчальні вміння, тобто способи навчально-пізнавальної діяльності, що охоплюють всі сторони процесу навчання. Однак склад цих умінь не є постійним. Навпаки, він динамічно змінюється під впливом науково-технічного прогресу. А тому з появою нових засобів і технологій навчання виникає потреба у формуванні в молоді нових загальнонавчальних умінь.

Авторка також звертає увагу на те, що в умовах інформатизації освіти відбувається розширення переліку загальнонавчальних умінь в основному за рахунок умінь, що пов'язані з використанням сучасних інформаційних технологій. За висновками дослідниці, ця група умінь включає такі вміння: безпечного застосування засобів цих технологій; планування діяльності в умовах їх використання; своєчасно отримувати, опрацьовувати й подавати інформацію в межах дії цих технологій; успішно спілкуватися в умовах використання інформаційних технологій [7].

У деяких працях наголошується, що людина може працювати із сучасними інформаційними технологіями тільки в тому випадку, коли в неї сформована інформаційна компетентність. Зокрема, американські дослідники визначають інформаційну компетентність як поєднання комп'ютерної грамотності, вмінь працювати з традиційними видами повідомлень у бібліотеці, технологічної грамотності, етики, критичного сприйняття і навичок комунікації [8].

На думку Н. Баловсяк, інформаційна компетентність – це інтегративне утворення особистості, яке проявляється в її здатності чітко визначати інформаційні потреби, знаходити потрібні дані та ефективно працювати з ними як у традиційній друкованій, так і в електронній формах, ефективно працювати з комп'ютерною технікою та телекомунікаційними технологіями, а також застосовувати їх у професійній діяльності й повсякденному житті.

На думку автора, цей особистісний феномен включає три компоненти: 1) інформаційний (здатність ефективної роботи з повідомленнями у всіх формах їх подання); 2) комп'ютерний (або комп'ютерно-технологічний) компонент (визначає вміння й навички, необхідні для роботи з сучасними комп'ютерними засобами та програмним забезпеченням); 3) процесуально-діяльнісний компонент (визначає здат-

ність застосовувати сучасні засоби інформаційних і комп'ютерних технологій до роботи з інформаційними ресурсами та розв'язування різноманітних задач).

Водночас Н. Баловсяк конкретизує, що інформаційний компонент передбачає сформованість у людини таких знань та вмінь: уміння визначати інформаційну потребу та предмет дослідження; уміння користуватися інформаційними ресурсами у професійній діяльності та повсякденному житті; знання юридичних, правових та економічних норм використання інформаційних ресурсів; уміння здійснювати пошук даних і використовувати для цього різні інформаційні джерела; вміння проводити критичний аналіз та оцінювання даних тощо.

Як наголошує Н. Баловсяк, комп'ютерний компонент інформаційної компетентності проявляється в таких знаннях та вміннях: знання теоретичних основ функціонування комп'ютерної техніки; знання основ збереження даних та вміння працювати з операційними системами; уміння працювати з офісними програмами; знання основ гіпертекстової технології; уміння працювати в мережі Internet; уміння працювати з електронною поштою; уміння працювати з електронними довідниками й базами даних; уміння працювати зі спеціалізованим програмним забезпеченням.

Процесуально-діяльнісний компонент вимагає наявності у студента таких знань та вмінь: уміння використовувати сучасну комп'ютерну техніку для опрацювання документів, збереження даних в електронному вигляді; уміння проводити пошук даних, збережених на комп'ютері; уміння проводити пошук необхідних даних в Інтернеті; уміння використовувати засоби сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій для спілкування (електронна пошта, інтернет-пейджери, списки розсилання); знання основ мережевого етикету; усвідомлення переваг використання комп'ютерної техніки; знання, які завдання можна розв'язати за допомогою комп'ютера, а які – ні; уміння вибирати програмне забезпечення з ряду аналогів [1].

Очевидно, що організація самостійної роботи як різновиду навчальної діяльності студентів теж вимагає високого рівня сформованості вищезазначених знань та вмінь. Однак, як свідчать результати проведеного експерименту, реальний рівень цих знань та вмінь не відповідає висунутим вимогам. Для зміни цієї ситуації на краще як раз і передбачається реалізація першої визначеної педагогічної умови.

У процесі здійснення наукового пошуку зроблено висновок, що друга педагогічна умова ефективної організації самостійної роботи студентів гуманітарних спеціальностей на основі використання інформаційних технологій вимагає *врахування специфіки професійної підготовки майбутніх фахівців гуманітарного профілю в сучасних вишах*.

Як наголошує В. Краєвський, головним призначенням гуманітарних наук є забезпечення оволодіння людиною знань про себе як біологічну й соціальну істоту в різних аспектах, основними видами компетентностей, необхідними для успішної життєдіяльності в сучасному громадянському суспільстві, а також формування в особистості стійких гуманістичних орієнтацій [5]. Причому якщо в природничих науках важливо насамперед забезпечити точність отриманої інформації, то в гуманітарних науках ще більш важливою вимогою є багатогранність її інтерпретації.

Отже, специфіка професійної підготовки майбутніх фахівців гуманітарного профілю в сучасних вишах, насамперед, виявляється в забезпеченні оволодіння ними навчальним матеріалом з фахових дисциплін не тільки на рівні знань і вмінь, а й на рівні особистісних значень, перетворенні змісту гуманітарної освіти на соціально значущі зміни особистості студента, фактор формування його духовності й культури. А тому організацію самостійної роботи студентів на основі використання інформаційних технологій слід спрямовувати не тільки на формування у майбутніх фахівців професійно необхідних

знань і вмінь, а й стійких гуманістичних орієнтацій. Важливо також забезпечувати соціально значущі зміни в індивідуальній картині світу людини.

Однак, за даними пілотажного експерименту, цей аспект самостійної роботи студентів реалізується на практиці дуже слабо. Отже, існує актуальна потреба щодо реалізації вищезазначеної педагогічної умови в освітній практиці вишу.

Під час проведення дослідження також визначено, що третьою педагогічною умовою, що забезпечує ефективну організацію самостійної роботи студентів гуманітарних спеціальностей на основі використання інформаційних технологій, є така: *накопичення майбутніми фахівцями досвіду цієї роботи під час виконання спеціально підготовлених завдань*.

Зокрема, Ю. Ким зазначає, що після проходження відповідної теоретичної підготовки молодих людей до використання інформаційних технологій важливо залучати їх до самостійної практичної роботи на основі цих технологій. Причому, за висновками автора, кожний із них має отримати повний комплект запланованих практичних завдань, які він повинен самостійно виконати. У цей комплект доцільно включити завдання різного типу складності, а саме:

1) практичні роботи навчально-репродуктивного характеру, коли молоді люди вивчають можливості певної технології, діючи за алгоритмом, який докладно описує порядок виконання завдання;

2) практичні роботи тренувального характеру, в яких при необхідності людина може звернутися по допомогу у вигляді електронної підказки;

3) практичні роботи творчого характеру, під час виконання яких людина застосовує засвоєні знання, вміння й навички для вирішення нових нестандартних завдань, а також самостійно опановує нову функцію або можливість певної інформаційної технології [3].

Однак, як свідчать дані проведеного пілотажного дослідження, викладачами ВНЗ не створено цілісну систему спеціально розроблених завдань, виконання яких сприяє накопиченню майбутніми фахівцями досвіду самостійної роботи на основі зазначених технологій. Як наслідок, це негативно впливає на результати їхньої самостійної навчальної діяльності. Отже, впровадження вищезазначеної педагогічної умови в практику вищої школи дійсно дасть змогу покращити якість самостійної роботи студентів.

Список використаної літератури

1. Баловсяк Н. Х. Структура та зміст інформаційної компетентності майбутнього спеціаліста [Електронний ресурс] / Н. Х. Баловсяк. – Режим доступу: http://www.ii.npu.edu.ua/files/Zbirnik_KOSN/11/30.pdf.

2. Карчевская Н. В. Использование информационных технологий в процессе подготовки студентов инженерно-педагогических специальностей [Электронный ресурс] / Н. В. Карчевская, А. К. Фандеева // Сучасність. Наука. Час. Взаємодія та взаємовплив : матеріал. XI Міжнар. наук. інтернет-конф. (м. Київ, 15–17 листопада 2014 р.). – Режим доступу: <http://intkonf.org/kandped-nauk-dots-karchevskaya-nv-fandeeva-ak-ispolzovanie-informatsionnyih-tehnologiy-v-pro-tsesse-podgotovki-studentov-inzhenerno-pedagogicheskikh-spetsialnostey>.

3. Ким Ю. В. Опыт организации самостоятельной работы учащихся при изучении компьютерных технологий [Электронный ресурс] / Ю. В. Ким // Эйдос. – 2009. – 21 октября. – Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2009/1021-3.htm>.

4. Королюк О. М. Категорійний аналіз поняття “самостійна робота” / О. М. Королюк // Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. Івана Франка. – 2006. – Вип. 30. – С. 87–90.

5. Краевский В. В. Содержание образования – бег на месте / В. В. Краевский // Педагогика. – 2000. – № 7. – С. 3–12.

6. Співаковський О. В. Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі : навч.-метод. посіб. / О. В. Співаковський, Л. Є. Петухова, В. В. Коткова. – Херсон, 2011. – 267 с.

7. Федосеева А. П. Формирование общеучебных умений использования информационных и коммуникационных технологий у младших школьников в процессе обучения информатики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / А. П. Федосеева. – Омск, 2004. – 181 с.

8. Information Literacy Competency Standards for Higher Education [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlstandards/informationliteracycompetency.htm>.

Статья надійшла до редакції 06.08.2014.

Бучинский А. В. Педагогические условия организации самостоятельной работы студентов гуманитарных специальностей на основе использования информационных технологий

В статье раскрыта сущность понятий “самостоятельная работа студентов” и “информационные технологии”. Определены педагогические условия, обеспечивающие эффективную организацию самостоятельной работы студентов гуманитарных специальностей на основе использования информационных технологий.

Ключевые слова: самостоятельная работа, студент, гуманитарная специальность, информационные технологии, педагогические условия.

Buchynskiy A. Pedagogical Conditions of the Organization of Independent Work of Students of Humanities Based on the Use of Information Technology

In today's educational document emphasizes the need mastering knowledge and skills exercise of independent work, including through the use of modern information technology. On the basis of different points of view, in line with research of scientists at the independent work of students refers to the type of their training activities performed by them independently and directed to carry out its educational objectives. In turn, under modern information technology means a series of innovative methods, tools and techniques are used for the selection, processing, storage, presentation, transmission of various data and materials are necessary to improve various activities.

In the course of the study is determined that the effective organization of students independent humanities through the use of information technology provides the following: 1) providing an integrated mastering of knowledge and skills necessary for an independent work using these technologies; 2) taking into account the specifics of training future professionals of humanitarian science in modern universities; 3) the accumulation of future specialist independent work experience through the use of information technology in the performance of trained tasks.

Key words: independent work, student, humanitarian specialty, Information technology, teaching terms.